

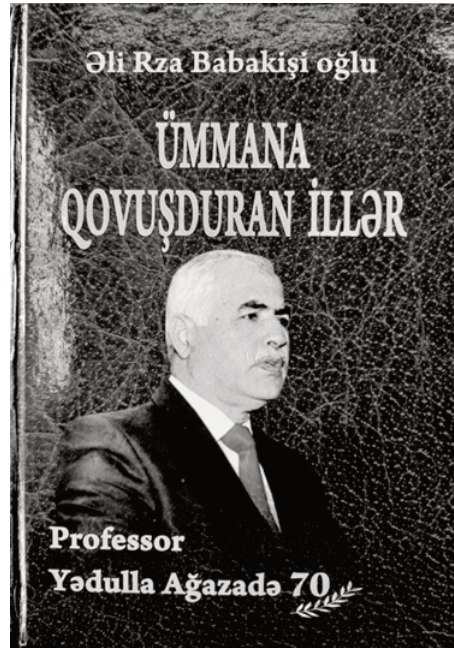
Professor Yədulla Ağazadə "Azərbaycanın cənub mirvarisi" adlanan Lənkəran şəhərində, 1 iyul 1950-ci ildə dünyaya gəlib. Orta məktəbi də elə həmin şəhərdə fərqlənmə attestası ilə bitirdikdən sonra Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki BDU) filologiya fakültəsində ali təhsil alıb. Bəlkə də, bircə cümlənin içrisinə yığdığımız 20 illik tarix insan həyatının hissələrini ifadə etmək baxımından çox qısa görünür. Zaman bizim üçün ötəri, keçəri bir məfhumdur, amma yaddaşda yazılanlarla zamanın özünün də əbədləşmək gücü var. Belə ki, Azərbaycan ədəbi mühitinin nəinki tanınmış alimi, sözün həqiqi mənasında ədəbi-ictimai fəallığı ilə Yədulla Ağazadə həm də dövrümüzün görkəmli bir alimi kimi müasirlərimiz arasından seçilir, sözünün kəsəri ilə alim adına xüsusi hörmət və nüfuz gətirir.

Belə bir alim haqqında yazmaq, onu ədəbi-elmi ictimaiyyətə tanımaq əslində ziyalılıq şərafətidir. Çox acı bir təəssüflə qeyd etmək yerinə düşərdi ki, indi böyük ziyalıları cəmiyyətə könül xoşluğu, can yangısı ilə tanıdan yazılar azdır. Daha doğrusu, belə vətəndaşlıq mövqeyini göstərən müəlliflərin azlığı bizdə xüsusi bir aclıq yaradır. Yazmaq bacaran sözü söz eləyən müəlliflər azdırsa, onda nə qədər böyük simalar dövrünün güzgüsündə az görünməli olur.

Sevinməyə dəyər ki, bu günlərdə əlimizə gələn bir əl yazma demək olar ki, bütün bədbin düşüncələrimizi alt-üst etdi. Qaynarlığı, mənəvi mühitinin zənginliyi ilə seçilən cənub bölgəsində sözünə güvənən ziyalılarımız çoxdur, onlardan biri də Əli Rza Babakişi oğlu Əliyevdir. Əvvəlcə onu tanıyaq: O, 1946-cı ildə Masallı rayonunun Rudəkənar kəndində anadan olmuşdur. Lənkəran Pedaqoji məktəbini (1967) və Bakı Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini (1975) bitirmişdir. 1982-ci ildə Bakı Dövlət Universitetinin İxtisaslaşdırılmış Müdafiə Şurasında "Azərbaycan dilində jarqonlar" mövzusunda namizədlik dissertasiyasını müdafiə etmiş, filologiya elmləri namizədi elmi dərəcəsinə layiq görülmüşdür. Hazırda Lənkəran Dövlət Universitetinin dosentidir. Azərbaycan Respublikasının Qabaqcıl maarif xadimi və keçmiş SSRİ-nin Maarif əlaçısıdır. Bir sıra kitabların müəllifidir. Bu konkret tərcümeyi-hal qeydləri bizə əsas verir ki, onun Yədulla Ağazadə haqqında bədii-publisistik povestini və elmi araşdırma dəyərində olan qeydlərini təqdir edək. Çünki, Əli Rza Babakişi oğlu müasirləri arasından seçdiyi obraza xüsusi vicdani meyarlarla yanaşır. Onun uğurlarını, ən başlıcası, çətin həyat yollarında bürümədən, inamlı addımlarını söz qeyrəti çəkən bir müəllif kimi yazıya gətirib. Çünki, özü sözün nə demək olduğunu yaxşı bilir. Söz üstündə müəlliflərin can qoyduğunu öz timsalında qədərincə görür və qiymətləndirə bilir.

Əli Rza Babakişi oğlu Əliyevin yeni kitabı - "Ümmana qovuşduran illər" (əsəri) bizi təkcə sevindirir, həm də ruhumuza qanad verir. Ona görə ki, o öz müasiri haqqında, ən başlıcası, görkəmli Azərbaycan alimi Yədulla Ağazadə haqqında ürək dolusu yazmaq istəyini reallığa çevirə bilib. Bir sözlə, indi ədəbi informasiyanı olduğu kimi ictimaiyyətə çatdırmaq bizim borcumuzdur. Bu günlərdə Respublikanın Qabaqcıl maarif xadimi, filologiya elmlər namizədi Əliyev Əli Rza Babakişi oğlunun müəllif olduğu "Ümmana qovuşduran illər" kitabı yüksək poliqratik səviyyədə Bakı mətbəəsində çap olunmuşdur. Nəfis şəkildə çap olunan kitab Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, filologiya elmləri doktoru, professor Yədulla Ağazadənin 70 illiyinə həsr olunmuşdur. Kitabda professorun çətin və eyni zamanda ibratəmiz həyat və yaradıcılıq yolundan, sözün, düşüncənin, istedad və zəhmətin

ışığında yol gedən alim ömründən bəhs olunur. Bu kitabda müəllifin şahidliyi ilə, başqa sözlə, gözələrinin önündən keçmiş insan taleyinin bir qərinəlik tarixi yazıya alınır. Doğrudur, "bir qərinəlik tarix" ifadəsi də burada şərtidir, çünki, müəllif ədəbi qəhrəmanı Yədulla Ağazadənin ömrünün son qərinəlik tarixini, yəni, həyat yolunu əsas götürsə də, retro baxış ilə 70 illik bir zamanı əhatə edir. Bu zaman isə rahat və hamar rəlsələr üzərində hərəkət edən qatarın timsalı deyil. Bu yolun əzabları var, iztirabla-

rı var. Sözün həqiqi mənasında yaradıcılıq eşqi ilə çırpınan bir ürəyin alovlarını sözə gətirmək müəllifdən can yangısı tələb edir.

Bəs onun ədəbi qəhrəmanı kimdir? Həyat yolu necə şaxələnilir? Ömrünü hansı ocaqlara qalayır ki, onun odundan-ocağından dövrümüzün insanları üçün istilik ayrılıb, od ayrılıb?

Yədulla Ağazadə "Ümmana qovuşduran illər" kitabının müəllifinin təqdimatında necə görünür?! Bu ritorik sualdı, cavab tələb etməsə də yazı bilərik. Cəfakəş, zəhmətkeş alim kimi görünür. Onlarca elmi məqalələr, çoxlu sayda proqram və metodik göstərişlər, dərslər və dərslər vəsaitləri onun zəhmətdən qorxmayan ziyalı obrazını hər kəsə tanıdıq. "Qəhrəmanlığa bərabər ziyalılıq" (1999), "Həyatı öyrəndiyim illər" (2008), "Azərbaycan poeziyasında satira" (2010), "Müasir Azərbaycan poeziyasında Sabir satira ənənələri" (2012), "Teymurbəy, Bayraməlibəyov və folklor" (2013), "Tarixləşən, əbədləşən ustad" (2015)... kimi monoqrafiya və publisistik-elmi araşdırma kitabları Yədulla Ağazadənin bir elm fədaisi olduğunu bütün qabarıqlığı ilə göstərə bilir. Bu həm də o deməkdir ki, Yədulla Ağazadə ilkin əməli fəaliyyət növü olaraq və şərafli missiya kimi daşdığı pedaqoji fəaliyyətlə kifayətlənməyib, həm də ciddi elmi yaradıcılığı özünün əməli fəaliyyətinin əsas hissəsi hesab edib.

Sənədi povestinin əsasə motivi insan və onu əhatə edən zaman olsa da, burada ümumi insandan yox, konkret Azərbaycan insanından, azərbaycanlı ziyalıdan söhbət gedir. Müəllif, şübhəsiz, Yədulla Ağazadəni obraz seçərkən zamanın ziddiyyətləri içərisindən keçəcəyini də yaxşı bilirdi. Ona görə də işinin çətinliyini bəri başdan diqqətə çəkir. Ən başlıcası, gördüyü işi əslində Yədulla Ağazadənin nisbətən məhdud tədqiqata sığışmayan həyatı haqqında uvertüra çılğınlığı ilə düşüncələrini qələmə alır. Hətta öz kitabının adına bağlı müəyyən məqamlara da işiq salır: "Professor Yədulla Ağazadə barədə yazmaq, danışmaq həm asandır, həm də olduqca çə-

tindir. Ona görə asandır ki, Yədulla müəllimi tanımayan, onun intellektinə, elminə, dünyagörüşünə, eləcə də insanlıq xüsusiyyətlərinə bələd olmayan az adam tapılar. Bir növ el arsasında deyildiyi kimi, o, həmişə üzde görünən adam, tanınan şəxs, sevilən şəxsiyyət olubdur. Çətinliyi də elə çoxlarının onu yaxından tanıdığı üçündür. Görək elə məqamları tapıb yazasan ki, Yədulla Ağazadənin ibrətamiz həyat və yaradıcılıq yolu tamlığı ilə ortaya qoyulmuş olsun. Elə bu səbəbdəndir ki, anadan olmasının 70 illiyi ərəfəsində mətbuatda çıxış etdiyim yubiley məqaləsinə "Alim və insan olmağın Yədulla Ağazadə nümunəsi" başlığını çıxarmışdım. Təvazökarlıqdan uzaq olsa da, ürəklə qələmə aldığım həmin yazımın istedad və zəhmətdən elmə gələn bir insanın, ziyalının həyat tarixçəsi kimi ictimaiyyət, həmçinin, geniş oxucu kütləsi arasında böyük marağa səbəb olduğunu gördüm. Buna görə də həmin yubiley məqaləsinin üzərində işləməyə, Yədulla Ağazadə barədə kitab yazmağa qərar verdim. Kitabın adını fikirləşirdim ki, əziz dostum, tanınmış şair, publisist, "Kredo" qəzetinin baş redaktoru, adaşım Əli Rza Xələflinin Yədulla Ağazadənin ad gününə həsr etdiyi ad günü təbriki diqqətimi çəkdi. Təbrikdə müəllif Y. Ağazadənin fəaliyyətini təhlil edərək obrazlı şəkildə deyir: "... Çaylar dənizə axır... Yədulla Ağazadənin də ədəbi-elmi düşüncələri

"İnkişafın yeni mərhələsi, yaxud LDU tarixində ilk elmlər doktoru, professor" adlı yazısı ilə sənədi povestinin ən maraqlı səhifələrində işıqlandırır. Çünki, bu radaki qeydlərdə biz klassik təfəkkür sahibləri ilə Yədulla Ağazadə arasındakı əlaqəni və bu fonda Yədulla Ağazadənin mənəvi böyüklüyünü görürük və onu qədərincə dərk edirik. "Ümmana qovuşduran illər" kitabının müəllifi Yədullanın elmi-ədəbi fəaliyyətinin ədəbi araşdırmalar tariximizdəki uğuru konkret tezislərlə ümumiləşdirir.

Yədulla Ağazadə ədəbiyyat tariximizin nüfuzlu simalarından biri olduğu üçün müasirləri onun haqqında çox səmimi, ürək dolusu sözlərlə münasibət bildiriblər. Bu münasibətləri ayrı-ayrı ziyalıların münasibəti fonunda müəllif təqdim edir. "Məhəbbət dolu sətirlər" bölməsində Yədulla Ağazadə haqqında qeydləri böyük Mirhəşim Talışlının, professor Məhərrəm Qasımlının, professor Məsud Mahmudovun, professor İslam Qəriblinin, professor Məhəmmədəli Mustafayevin, Yazıçılar Birliyi Lənkəran bölməsinin sədri Qafar Cəfərlinin, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Kamil Adışirinovun, şair Ağamir Cavadın, sənədarist-rejissor Cəfər Fətullayevin, müəllim Mehman Əliyevin, şair Şəmsəddin Xocanın və başqalarının imzasında oxumaq bizə mənəvi rahatlıq gətirir. Tədqiqatçı Əli Bəbiroğlu, həkim Sahib Həsənov və digərləri Yədulla Ağazadəni bir

Dənizə axan çayın səsi

böyük Azərbaycanımızın fikir ümmanına qovuşur və bunun qarşısını almaq, yönünü dəyişmək mümkünsüzdür..." Çox dəqiq qiymət, olduqca obyektiv dəyərləndirmədir. Odur ki, kitabın adı öz-özünə yarandı. Bir qədər fərqli deyimdə: "Ümmana qovuşduran illər..." başlığına qərar verdim. Əslində ideya Əli Rza müəlliməndən gəldi". Müəllif düşüncələrini həqiqətən həyəcanla yazıya gətirir və hiss olunur ki, bu düşüncələrdə bir uvertüra əhvalı var: "Böyük Üzeyirin məşhur uvertürasının təsiri ilə başladığım qısa tanıtım qeydlərini yekunlaşdırmaq istərkən, fəslin son akkordlarını vurmaqdan ötrü şair sözünə müraciət etməyi lazım bildim". Müəllif 70 illik ömür yolu keçmiş bu gün ağ saçlı ədəbi sima kimi tanınan Yədulla Ağazadənin ilk kövrək addımlarını retro baxışla yazıya gətirir: "Həyatda bərkiyən kövrək addımlar" yazısı ilə Yədulla Ağazadəni Mikayıl Müşfiqə, Mirzə Ələkbər Sabirə bağlayan incə telləri sözü ilə sanki musiqi tonunda ifa edir. "Müəllimlik ən böyük rütbədir" adlı yazıda isə Nizamini xatırlayır, Yədulla Ağazadənin təbiətindəki müdrikliyin səlflik mahiyyətinə işiq salır.

Yədulla Ağazadə fəal ictimai xadim olub. Əli Rza Babakişi oğlu onun fəal vətəndaş mövqeyini unutmur. 90-cı illərin gərgin və dolaşq zamanlarında prinsipial mövqe nümayiş etdirməsini bütöv şəxsiyyətinin təsdiqi kimi diqqətə çəkir. Bu mahiyyəti biz "Şəhər Sovetinin deputatı Ali Sovetin tribunasında" yazısından görürük... Bu yazıda Yədulla Ağazadə Azərbaycanın xilaskarı timsalında Heydər Əliyevin kimliyini və onun xalqın taleyində necə rol oynaya biləcəyini çəkinmədən necə ifadə edibse, elə də göstərə bilib. Ümumiyyətlə, bu yazı həm Yədulla Ağazadənin əqidə bütövlüyünü, həm də Yədulla Ağazadənin haqqında yazan müəllifin sağlam düşüncəsini, hadisələrə düzgün qiymət vermə gücünü göstərir.

Yədulla Ağazadə bir alim olaraq, elmi araşdırmaları ilə cənub bölgəsində demək olar ki, yeni bir mərhələ yaradıb və bu mərhələni Əli Rza Babakişi oğlu

insan kimi ali məqam səviyyəsində xarakterizə edirlər. Kitabda Yədulla Ağazadənin bir sıra xatirə yazıları və elmi məqalələri də nümunə kimi oxuculara təqdim olunur.

Kitaba "Ön söz"ü şair, yazıçı-publisist, "Kredo" qəzetinin baş redaktoru, Beynəlxalq Rəsul Rza mükafatı laureatı Əli Rza Xələfli yazmışdır. O, Yədulla Ağazadənin kimliyini sərrast ədəbi düşüncələrlə ifadə edir: "...Mənim illər öncədən binası sağlam özüllər üzərində qurulan bir dostluq ünvanım var... Bir tərəfində özüm dursam da, digər tərəfində görkəmli ədəbiyyatşünas alim Yədulla Ağazadə dayanır... Yədulla Ağazadəni uzun illərdir tanıyıram... özünü ədəbiyyata... elmə... sözə həsr etmiş ziyalıdır... Həyat yollarında ancaq özünə güvəncə məqsədinə... məramına doğru... əzablı, iztirablı yollar keçib... Heç nə... heç bir maneə onun iradəsini qıra bilməyib..." Zənnimcə, görkəmli şair, publisist Əli Rza Xələfli bu obrazlı ifadələrdə, qanadlı düşüncələrdə Yədulla Ağazadənin kimliyini qədərincə göstərə bilib. Görünür, Əli Rza da öz adaşının qanadlı düşüncələrindən çox məmnun olub. Təsədüfi deyil ki, kitabın bir neçə yerində o, Yədulla Ağazadə ilə bağlı müəyyən məqamlara daha gur işiq salmaq üçün Əli Rza Xələflinin düşüncələrinə istinad edir.

"Ümmana qovuşduran illər" kitabının bir çox məziyyətləri var ki, daha çox təqdir layiqdir. Müəllif 10 səhifə həcmində professorun bibliografiyasının əsas bölmələrini bibliografiya qanunlarına uyğun şəkildə vermişdir ki, bu da onun haqqında yazılan məqalələri tapıb oxumağı çox asanlaşdırır. Zənnimcə, Yədulla Ağazadənin gələcək tədqiqatçıları bu kitaba məmnunluqla istinad edəcəklər. Çünki, bu kitabda sağlam müəllif mövqeyi var. Bu kitabda ədəbi obrazı biz, istedadlı alim kimi zəhmətkeş pedaqoq kimi, ən başlıcası, dəyərli insan və böyük vətəndaş kimi görürük.

Şəddat Cəfərov
naşir,
yazıçı-publisist
07.06.2021